

vény és természetjog) újragondolására vállalkozik. A protestáns szociáletikai érvelés irányvonalait két modell alkalmazásával (teremtési rendek teológiája 1. artikulus; Krisztus királyi uralma 2. artikulus) hozza életközelsébe (31. old.). A szerző körültekintően értékeli a protestáns etikát az egyház, a modern társadalom, illetve a tudományok kontextusában, és részletesen vizsgálja az erkölcsi cselekedet kialakításának lépéseit, ezekhez összefoglaló ábrákat is készít (46. old.), majd az intuíció és a racionális érvelés problémakörével zárja tanulmányát.

Méltányolom a tanulmány protestáns etikai szemléletének mélységeit, valamint rendszeres morális felvezetéseit.

Visky S. Béla, aki egyetemi adjunktus a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet református rendszeres teológiai tanszékén, Szilágyi Domokos költő egyik releváns mondásával indítja *A beszéd etikája* című tanulmányát: „Két ember között a legrövidebb út az egyenes beszéd.” (53. old.)

A *Bevezetés*ben megállapítja a tanulmány irányvonalát: „Dolgozatunk elsősorban a beszéd etikájának kérdéseit kívánja feltárni és kritikailag bemutatni, ezt azonban csakis ennek a tágabb kontextusnak a figyelembevételével tehetjük meg.” (53. old.) A tágabb kontextusban, a Szentírás szemléletéből indul ki: a kezdetben levő ige meghatározza az emberi beszéd ontikus rendjét. Ezután a kérdés néhány szellemtörténeti állomására érkezik el, és a mai médiaetikai követelményekre reflektálva figyelmeztet arra, hogy semmilyen profizmus nem engedheti meg

magának a homo communicativus és a homo moralis szétválasztását.

A hazugság problémájának rendszeres teológiai megközelítése (Istennel, másokkal, magunkkal szemben) nemcsak elméleti, hanem gyakorlati vonatkozásban is tanulságos.

A befejezőrészében Visky S. Béla erre a kérdésre keres választ: Vannak-e olyan kivételes helyzetek, amelyek felmenthetnek az igazmondás kötelezettsége alól, és ezek behatárolhatók-e kazuisztikus módon? Válaszai figyelemreméltóak. Tény, hogy a hazugság és az igazmondás napjainkban is megkerülhetetlen morális kérdés. Itt helyesnek vélem a József Attila követelményének hangsúlyozását (87. old.):

Az igazat mondd, ne csak a valódit, a fényt, ameytől világlík agyunk.

Rácsok Gabriella docens (Sárospataki Református Teológiai Akadémia, Rendszeres Teológiai és Egyháztörténeti Tudományok Intézete) azt vizsgálja *A képi megjelenítés etikája* című tanulmányában, hogy milyen erkölcsi dilemmák és kérdések merülnek fel a képi kommunikáció terén. A vizualitás korában élünk, a vizuális tér egyre inkább tágul, és meghatározza életünket. A szerző nemcsak vizsgálódik és értékkel, hanem a további kérdésfelvetések szükségességéről és nehézségéről is értekezik. Tanulmányát optimista hanggal zárja: „Várjuk azt, amikor a hallás és látás, szó és képlátvány és élmény, kép és jelentés ismét összhangban lesznek. A nekünk adott ígéret szerint ezt – amiről eddig csak hallhattunk – látni is fogjuk, „színről színre. (Jób 12,5; 1Kor 13,12).” (121. old.)

A kötet negyedik fejezetétől kezdve a tanulmányok „életközeli” válnak, és innen kezdve az emberi élet alapvető kapcsolatainak etikai megközelítése és értékelése következik.

Kovács Krisztián *A házasság, a család és a szexualitás etikája* című tanulmánya a házasság, a család és a szexualitás, különösen a homoszexualitás kérdéskörére összpontosít, és ezeket a protestáns etikai összefüggésekben értékeli. A szerző, aki DRHE szociáletikai és egyházszociológiai tanszékének adjunktusa, szeme előtt tartja a házasság, a család, illetve a szexualitás hagyományos megközelítéseit, de a pluralista társadalmak kurrens és releváns jelenségeit és kihívásait is. A tanulmány időszerűsége elvitathatatlan.

A Budapesti Evangélikus Hittudományi Egyetem Rendszeres Teológiai Tanszékének docense, Orosz Gábor Viktor *A születés és a balandóság etikája. Erkölcsi kérdések az emberi élet kezdetén és végén* című tanulmányával járult hozzá a kötethez. Az „ars vivendi – ars moriendi” gondolatkörből kiindulva a következőt szögezi le: „Az emberi élethelyzetek és cselekedetek egyrészt Isten színe előtt (coram Deo), másrészt az emberek előtt (coram hominibus) válnak az erkölcsi gondolkodás számára megközelíthetővé.” (183. old.) Ezért a továbbiak során a szerző „az emberi lét kontinuitása és a személy tisztelete” egzisztenciális kérdés megválaszolását igyekszik körvonalazni. Ezt követően a *születettség* (az embrió méltósága, az eugenika, az abortusztabletta, a reprodukív célú klónozás) és a *balandóság és eutanázia* (az orvosi erkölcs, a beteg autonómiája, az eutanázia pró és kontra érvei, önrendelke-

zés az egyházi állásfoglalások tükrében) problémaköreit tárgyalja a protestáns etika kontextusában. Orosz Gábor Viktor morális érvelései, értékelési hitelesek, szakszerűek és életközeli.

Korunk egyik legnagyobb problémája az ökológiai krízis vagy válság, amely azt jelenti, hogy teremtett világunk fennmaradása veszélyben forog. E veszély okainak a számbavételével indul a *Környezetetika* című tanulmány, amely Béres Tamás, a Budapesti Evangélikus Hittudományi Egyetem rendszeres teológiai tanszékének vezető tanára írt. A környezetszemlélet tudatosságának határain belül megállapítja, hogy sajnos az elmúlt évszázadokban a környezetszemléletek olyan irányt váltottak, „amelyekkel nem vagyunk képesek keretbe foglalni a természet és az ember kölcsönös támogatási rendszerét.” (234. old.) A szerző a következő teológiai válaszokat adja a veszély tekintetében: teremtésvédelem, ökoteológia, környezetetika. Válaszai komoly felelősségtudatot tükröznek.

A környezetetika kérdésköre után *A technika etikája* című tanulmány áll, amely Kodácsy Tamás református lelkész (Dunakeszi Református Egyházközség) és programozó matematikus tollából származik, ezt pedig Szabó B. András *A gazdaság etikája* című írása követi. Kodácsy Tamás és Szabó B. András tanulmányai a társadalmi élet két megkerülhetetlen területén, a technika és a gazdaság területén igyekeznek válaszokat adni a protestáns etika követelményeinek megfelelően. A technikának az a nagy morális kihívása, hogy ez az ember által motivált, felhasznált technika fejlődése ne az egyé-

ni érdekek, hanem a társadalom, a közösség céljainak szolgálatában álljon. A bibliai öt technikai szimbólum részletezése véleményem szerint nem feltétlenül fontos a téma szempontjából (például Ádám és Éva ágyékkötője, mint amely a rejtőzködés szimbóluma, vagy Noé bárkája, mint amely az alkalmazkodás szimbóluma stb.) A gazdaságetika, amint ezt Szabó B. András látja, abból a szempontból vizsgálja a gazdasági folyamatokat és rendszereket, hogy „képesek-e és alkalmasak-e a jó cselekvésére.” (299. old.) Ami ezt az kijelölt célt illeti, teljes mértékben egyetérthetünk a szerzővel. A gazdasági élet aktuális erkölcsi konfliktusainak számbavétele után Szabó B. András a gazdaságetika teológiai és morális szempontjait, majd pedig alkalmazhatóságát summázza.

Borsi Attila *A közélet etikája* címmel írt tanulmányt a kötetbe. A szerző, aki egyetemi adjunktus a Károli Gáspár Református Egyetem szabad bölcsészet tanszékén, a téma bibliai, teológiai és történeti megalapozása után az egyház és állam viszonyával, majd a civil (polgári) közösségek szerepével és felelősségével foglalkozik (Mit nevezünk civilesnek, azaz polgárinak? 340. old.). Tanulságosak a szerző fejtegetései a *public theology* (nyilvános, közéleti teológia) irányzat és a protestáns egyház üzenetei tekintetében. Befejezésül a közélet etikájához kapcsolódó javaslatokat és megfontolásokat olvashatjuk. Meglátásom szerint a szerzőnek kissé bővebben kellett volna foglalkoznia közjó szolgálatával, illetve az egyház és a politika viszonyával.

Füsti-Molnár Szilveszter főiskolai tanár (Sárospataki Református Teológiai

Akadémia, Rendszeres Teológiai és Egyháztörténeti Tudományok Intézete) azzal indítja *Az egyházi szolgálatok etikája* című tanulmányát, hogy bemutatja korunk olyan irányzatait és jellemzőit, amelyek hatással vannak az egyházra (például a posztmodern és a posztkeresztény jellemzők, az értékorientáció változásai, az átmenetiség és az identitás kérdései). Ezt követően részletesen tárgyalja az egyházi szolgálat jellemzőit és rendszeres teológiai, valamint etikai vetületeit. Tanulmányát figyelemreméltó gondolattal zárja: „A szeretet a túlradás logikáját hívja életre az etikai döntésekben.” (399–402. old.) Adja Isten, hogy így legyen!

Németh Tamás (református lelkész és egyetemi tanár a Pápai Református Teológiai Akadémián) Reménység és felelősség című tanulmánya az eszkatológia és az etika „a már most és a még nem feszültség” kérdéskörének elemzésével kezdődik, majd a reménység teológiai és etikai kérdéseinek kibontása után a keresztény felelősség vetületeinek a bemutatásával folytatódik. A tanulmány a reménység és a felelősség részletes vizsgálatával és értékelésével zárul.

A könyv általános értékelése

Ez az útmutató protestáns etikai kézikönyv hiánypótló és időszerű, tudományos hitelességről és igényességről tanúskodik. Ezért mindenekelőtt elismerésem, nagyrabecsülésemet és köszönetemet fejezem ki a szerkesztő és a szerzők irányában.

A kötet kiváló értékének tekintem, hogy napjaink protestáns (református és evangélikus) etikusai megalapozott és teológiailag igazolt válaszokat adtak korunk összetett etikai kérdéseire.

A reformáció 500. jubileumi évében megjelent kézikönyv a reformáció örökségének szellemében született, de nem a múltba, hanem a jelenbe és a jövőbe tekint.

Nagyon fontosnak tartom, hogy ez a kézikönyv a szerzői vélemények mellett a bemutatott témák továbbgondolására is ösztönöz, segíti az egyént és a közösséget korunk etikai kérdéseinek megértésében és az etikai döntések meghozatalában.

Közismert, hogy korunkban nagy a tévovázás, a bizonytalankodás, a tanácstalanság az erkölcsi élet terén. Devalválódott a jelenkor emberének értékorientációja, és sokan vannak, akik nem tudják, hogy mi a jó, a helyes, az igaz, és mi az, ami követendő. Ezért konkrét igény van az iránymutatásra. Ez könyv kiváló útmutató mindenki számára ebben a vonatkozásban.

Véleményem szerint a keresztény etikai értékrendnek kell hatnia a társadalom értékrendjére, és nem fordítva.

Szabó András:

Coetus Ungaricus. A wittenbergi magyar diáktársaság 1555–1613.

Balassi Kiadó, Budapest 2017. ISBN 978-963-456-001-2, 384 old.

A bibliafordító Károli Gáspár életművének elismert kutatója, Szabó András egy újabb kötettel jelentkezik. Ez annyiban kapcsolódik tartalmilag Károli Gáspárhoz, hogy a bibliafordító tudós és szuperintendens 1556-tól feltehetően 1661-ig vagy, 62-ig annak a diáktársaságnak, coetusnak volt tagja, amelynek közel hat évtizedes történetét ismerteti, illetve 439 tagjának adattárát közli.

Örülhetünk, hogy ez a szemlélet ebben a könyvben kifejeződik.

A tanulmányok szerzői nagyon gazdag forrásirodalmat dogoztak fel, és ez a kötet tudományos színvonalát, a közbeiktatott ábrák pedig az érthetőséget és a rendszerességet emelik ki.

A név- és tárgymutató, valamint a bibliai helyek mutatója megkönnyítik a tájékozódást az olvasó számára.

A igényes kivitelezésű könyv megjelenését a Magyarország kormánya által létrehozott Reformációi Emlékbizottság és a Debreceni Református Hittudományi Egyetem szociáletikai intézete támogatta.

Jó lelkiismerettel ajánlom ezt a kötetet a lelkészek, a teológiai hallgatók, a vallásánárok, a szakemberek, a kutatók, és a protestáns etika iránt érdeklődők szíves figyelmébe.

Rezi Elek

Elhangzott 2017. június 9-én a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Református Tanárképző Karán tartott könyvbemutatón.

A szerző a kötet első felében dolgozta fel coetus történetét és általában „mindazt, amit a coetusról tudni lehet”. A köszönetnyilvánítások után következő és személyes hangvételű fejezetben a forrás- és kutatástörténetet ismerttetését olvashatjuk. Ebben megjelennek annak az útnak a mozaikdarabkái, amelynek végül a kötet megszületéséhez vezettek. Ezt a coetus 1555 és 1613–14 közötti története követi 16 oldalon keresztül, tudniillik